

150 let od narození prof. MUDr. Josefa Thomayera (23. 3. 1853 – 18. 10. 1927)

Josef Thomayer položil základní kámen českému, potažmo i československému vnitřnímu lékařství. Z jeho školy vyšli takové osobnosti medicínského světa jako byl J. Pelnář, L. Syllaba, R. Vanýsek, K. Amerling či B. Prusík – abych jmenoval alespoň ty nejslovnější. Prof. Thomayer patřil k průkopníkům lékařských věd mezinárodního významu. Zasloužil se o české lékařské pojmosloví a názvosloví. Je zakladatelem českého lékařského písemnictví. V literárním světě je Thomayer (pseudonym R. E. Jamot) uznáván a ceněn jako schopný a bystrý spisovatel a publicista. Tak by se dal fenomenální Thomayerův zjev velmi stručně, jaksí slovníkovsky – kdo je kdo – charakterizovat. Domnívám se však, že pro zamyšlení ke 150. výročí jeho narození by to bylo přece jen více než málo.

Josef Thomayer se narodil 23. března 1853 v chodském Trhanově. Vyrůstal v početné, pozemskými statky nikterak neoplývající, rodině panského zahradníka. Prožíval a pozoroval život v zámku i v podzámčí. Intenzivně se sžíval s přírodou, jejíž proměny a dění dovedl mistrně zaznamenat a literárně zpracovat. Už od mládí mu bylo dáno do vínku silné sociální citění. Středoškolská studia absolvoval v Klatovech, kde si svůj životní prostor rozšířil o poznání tehdejšího maloměstského prostředí. Především se tam však seznámil s prvními literáty. Na gymnáziu ho učil a oblíbil si jej mj. prof. Šmilauer – Šmilovský. Sblížil se s Emilem Fridou, jehož básnický pseudonym Jaroslav Vrchlický se zrodil v Thomayerově hlavě.

Lékařství vystudoval v Praze. Thomayerův zájmový akční rádius se životem v metropoli značně rozrůstal. K jeho láskám kromě dominantní medicíny patřilo umění v nejšířším slova smyslu. Zejména však literatura, divadlo a výtvarné umění. Patřil mezi jejich přední mecenáše. S přáteli takového souznění se pravidelně setkával v Umělecké besedě a Ungrově kavárně (proslulá Unionka).

Jak Thomayera hodnotili moji učitelé? Prof. Pavel Lukl ve své učebnici vnitřního lékařství napsal: „Duchaplný, bystrý diagnostik, pod vlivem francouzské školy poněkud přezíral význam laboratoře – tehdy již značný a kladl váhu na klinické pozorování. Byl výborný pedagog a činný jako beletrista. Z četných originálních klinických pozorování je známá např. Thomayerova distribuce poklepu při specifické peritonitidě nebo rozbor a popis claudicatio intermittens. Měl velký význam při budování českého lékařského tisku a vychoval řadu významných žáků.“

Prof. Thomayer byl vážen a ceněn jako výjimečný zjev své doby. Prof. Vondráček o něm říká: „... byl nejvýraznější a nejrázovitější postavou českého lékařství na přelomu a v prvních dvou dekádách 20. století. Přednášel a vykládal lapidárně, mnohdy ironicky, takže strhoval posluchačovu pozornost.

Některé jeho výroky, jednou slyšené, zůstávaly v paměti jako slogan. Dbal na dobrou češtinu a správné užívání slov.“

Dovolím si aspoň pro ilustraci přičinit z curricula vitae prof. Thomayera několik dat a milníků. Roku 1885 zakládá 2. český lékařský časopis „Sborník lékařský“. V roce následujícím se stává profesorem a přednostou polikliniky české lékařské fakulty. Vydává hojně používanou příručku „Úvod do drobné lékařské praxe“. V roce 1889 zakládá „Sbírku drobných přednášek“ (později „Thomayerova sbírka“). Roku 1893 vyšla v 1. vydání „Pathologie a terapie nemocí vnitřních.“ Léta 1902–1921 vyplňuje Thomayer přednostentvím 2. interní kliniky České lékařské fakulty. Je uznáván jako polyhistor vnitřního lékařství světového významu. Předznamenává zrod nových samostatných lékařských disciplín z lůna interny. Zejména neurologie, ve které našel zvláštní zalíbení. Je pokládán za jejího zakladatele u nás. Roku 1921 odešel předčasně do penze. Patrně se u něj již začaly projevovat první příznaky zákeřné nemoci (ca rekti). Bojoval s ní – bez operace – statečně a vyrovnaně až do své smrti.

Z Thomayerovy literární činnosti bych rád připomněl jeho prvotinu z roku 1880 „Příroda a lidé“. „Vedle cesty“ a „Z pouti životní“ na sebe nenechali dlouho čekat. Nelze pominout desítky ba stovky Thomayerových fejetonů a obrázků z cest. Uplatňuje v nich realistické vidění a chápání světa, pozorovatelský talent i břitkou kritiku společenských neduhů. Na okraj „Sebraných spisů z oboru lehčí prózy“ (11 svazků, Unie, 1925) sám napsal: „Beletristická krev ve mně nikdy nevymizela. Měl jsem vždy spíše na zřeteli zajímavost a ne poučování.“

Tak, jak si Thomayer vydobyl věhlas v medicínském světě, tak tomu bylo i v kruzích literárních. Za sobě rovného jej uznávali např. Neruda, Winter, Rais, Čapek-Chod, Jirásek. Toho podnítil k napsání Psohlavců. Neruda přivítal Thomayerovy literární ambice slovy: „Takhle ještě nikdo u nás o přírodě nepsal“. R. E. Jamot patří mezi autory, kteří sice kreslí přírodu, ale neobkreslují ji, neopisují, nýbrž procítují a promýšlejí. Vyslyší z přírody každý sebemenší hlásek, zároveň ale také celou její harmonii.

Prof. MUDr. Josef Thomayer zemřel v Praze 18. října 1927. Svou nemalou hřivnu rozdělil mezi vědu a umění. Byl gigantickou oduševnělou osobností, přitom však skromnou a pokornou, jakých by nám i dnes bylo třeba. Pro zakončení svého pietního rozjímání bych snad nenašel vhodnější slova, než Vondráčkem citovaný verš:

„Tu přišel Mistr Hippokrates de gratia divina a nebylo lepšího v ten čas in arte medicina.“

*prof. MUDr. Miroslav Vykydal, DrSc.
Štítného 14, 779 00 Olomouc 9*